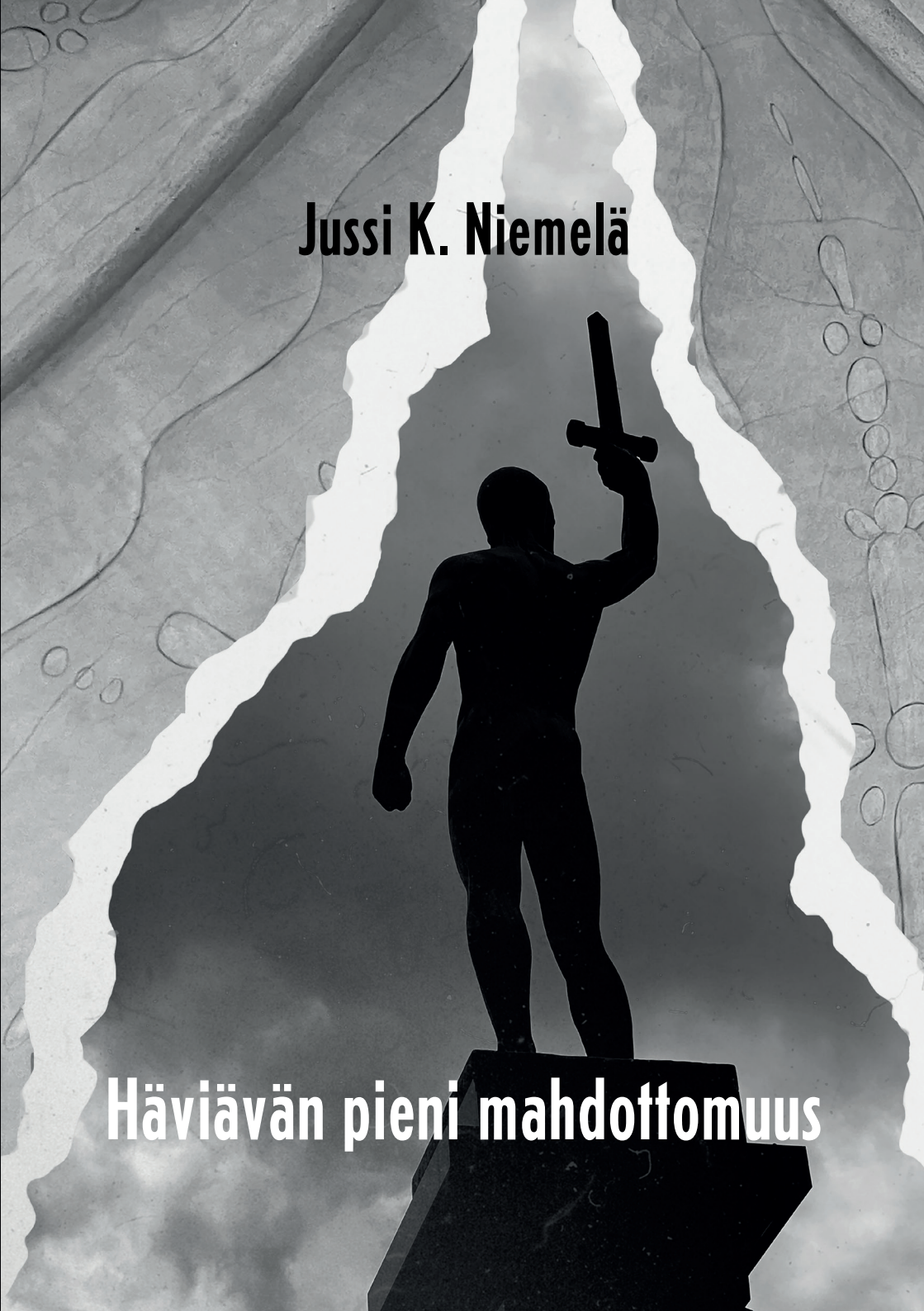

Jussi K. Niemelä

Häviävän pieni mahdollisuus

Häviävän pieni mahdottomuus

Jussi K. Niemelä

Häviävän
pieni
mahdottomuus

Romaani

*Jo oli saaret siivottuna,
luotu luotoset merehen,
ilman pielet pistettynä,
maat ja manteret sanottu
kirjattu kiviin kirjat,
veetty viivat kallioihin.*

© 2025 Jussi K. Niemelä

Kustantaja: BoD · Books on Demand, Mannerheimintie 12 B, 00100 Helsinki, bod@bod.fi

Kirjapaino: Libri Plureos GmbH, Friedensallee 273, 22763 Hampuri, Saksa

ISBN: 978-952-80-9549-1

Eikö ole parempi joutua murhamiehen käsiin kuin kiimaisen naisen unennäköihin?

Friedrich Nietzsche: Näin puhui Zarathustra

Netšajevilaisuus ei ole aate. Se halveksii aatteita, se on aatteiden ulkopuolella. Se on henki, eikä Netšajev itse ole sen ruumiillistuma, vaan sen kantaja; tai paremminkin hän on sen riivaama.

J.M. Coetzee: Pietarin mestari

Tulevaisuuden taide ei ole tuopa päivänvaloon mitään ihka uutta, pikemminkin sitä ikivanhaa, jonka ajan lapset jo ovat ehtineet unohtaa.

Eino Leino: Tulevaisuuden taide

Yhteiskunnallisen liikkeen oikeutettuna kimmokkeena toimii yksilön moraalisten vaatimusten ja olemassa olevan yhteiskuntarakenteen välinen ristiriita.

Vladimir Solovjov: Kolme puhetta Dostojevskin muistolle

Pala palalta aikaisemman maailman rakenneosat irtoavat, ja vain jotkut yksittäiset oireet kertovat siitä, että tämä maailma horjuu jo perustuksillaan. Vallitseva kevytmielisyys ja pitkästyminen, epämääräinen aavistus jostakin tuntemattomasta ovat enteenä siitä, että jotakin muuta on tulossa. Tämä vähittäinen murtuminen ei vielä muuta kokonaisuuden fysionomiaa, mutta se keskeytyy kuin salamaniskusta, kun uuden maailman hahmo puhkeaa kerralla esille.

Georg Wilhelm Friedrich Hegel: Hengen fenomenologia

Ennustaminen edellyttää tulevaisuuden tietämistä ja tämän tietämisen osoittamista, sen kommunikointia. Se tapahtuu jumalan sanan avulla, oraakkelin välityksellä. Sanassa ihmiselle näyttyäytyy jumalan viisaus, ja se muoto, järjestys ja yhteys, jossa sanat ilmaantuvat, paljastaa, ettei kyse ole inhimillisistä vaan jumalallisista sanoista. Tästä juontuu oraakkelin ulkoinen luonne: moniselitteisyys, hämäryys, hankalasti avautuva vihjaillevaisuus, epävarmuus.

Giorgio Colli: Filosofian synty

Monet kansat ovat kadonneet maan päältä. Ei ole takeita siitä, ettei meidän vähäisen kansamme osaksi tulisi sama kohtalo.

Johan Vilhelm Snellman kirjeessä vaimolleen 13.7.1847

Alku: Nyt

Alussa hän on sana, joka tulee lihaksi. Sanasta tulee ihminen, elävä ihminen.

Hän lepää selällään kalliolla ja nojaa päätään kämmeniinsä. Aurinkolasiensa läpi hän näkee meren jalokivivälkkeen ja loputtoman sinisen toisiinsa hitaasti liukuvia sävyjä kaukaisessa horisontissa. Taivaan korkeus on ääretön, mutta etelästä nousee uhkaava pilvirintama. Käsivarret, jotka päätä kannattelevat, ovat paahteesta ruskeat, voimakkaat, ja hiukset pitkät, vaaleat, suorat, kosteat.

Tummansininen pyyhe imee hien ja vesipisarat hänen selästään. Hän on levittänyt makuualustan vakiopaikalleen niemenkärjen itäiseen reunaan, jyrkän kallioseinän toiseksi korkeimmalle huipulle. Korkein kohta on vieressä eteläpuolella, mutta se ei ole yhtä tasainen ja suojaisa kuin hänen lempisijansa. Tänään siinä ei ole ketään, mutta lähes aina huipun on valloittanut joku pariskunta tai hälisevä lapsiperhe, joskus sentään kaunis nainen, mikä ei häntä, kauneuden rakastajaa, häiritse.

Hän tulee Skatanniemeen joka kesä, kerta toisensa perään, hyvällä säällä, polkupyörällä, loikoilemaan auringossa, uimaan, merta, saaria ja taivaanrantaa katselemaan. Täällä hänen kelpaa kutoa ja kihistä ajatuksia, sanoja ja lauseita, joista hänen elämänsä muodostuu.

Hänen nimensä on Elias Jäneskallio. Hän asuu ja työskentelee Meritullinkadulla Kruununhaassa. Aiemmin Eliaan vuokrakaksion alakerrassa oli kirjavan vaihtoehtoväen kustantamo, nykyään paikka toimii kirjakaupan varastona ja toimistona.

Elias tietää hyvin sen vipeltäjäporukan. Hän on nähnyt sitä sakkia sisäpihalla tupakalla, pikukujoulemussa tai muuten vain häiriötä aiheuttamassa, tukka pystyssä tai lintassa, rauhanmerkki rinnassa, kalja- tai siideritölkki kourassa. Usein joukossa on hillunut tunnettuja näyttelijöitä, muusikoita, kirjailijoita, televisiokasvoja, anarkopasifisteja, viherpiipertäjiä ja muita poliittisia tyhjäntoimittajia, kaikenmoista sekalaista suhaajaa paarustamassa sisään ja ulos tasaisena, kuoseiltaan ja kuontaloiltaan kirkuvana kummajaiskulkueena. Tosin hänen yläkerran naapurinsa aiheuttavat lähes päivittäin paljon pahempia meluongelmia kuin sisäpihalla silloin tällöin melskaavat maailmanparantajat.

Työpaikka, Taideullakko, on heti Liisankadun risteyksen takana naapurikorttelissa, mäen

päällä meren puolella, korkean talon ylimmässä kerroksessa. Sinne on suunnilleen sata metriä hänen kotioveltaan.

Hän toimii teatterin dramaturgina, tarvittaessa myös kuiskaajana tai ohjaajan apulaisena. Hänestä on moneksi, vaan monesta ei ole häneksi. Hän on työskennellyt Taideullakolla jo yli kaksikymmentä vuotta, alkujaan tukityöllistettynä vahtimestarina ja näyttämömiehenä, sittemmin Teatterikorkeakoulun avoimen yliopiston jälkeen tärkeämmässä roolissa. Hän on nähnyt ja kuullut kaikenlaista.

Kun hän aloitti työt uuden vuosituhannen alussa, työpaikalle ei päässyt vielä hissillä. Sellainen kyhättiin sisäpihan puolelle vasta seuraavana vuonna, myöhään syksyllä. Pitkät portaat ja käytävän kaikuvat seinät ehtivät sitä ennen tulla hänelle tutuiksi.

Usein hän miettii, että korkealle kipuaminen on vaivan arvoista.

Eliaan asunnolta pääsee tunnissa polkupyörällä Skatanniemeen, kun seurailee merenrantaa Merihaan, Kalasataman, Isoisänsillan, Mustikkamaan, Kulosaaren, Herttoniemenrannan, Tammi-salon kanavan, Marjaniemen ja Meri-Rastilan kautta Uutelaan. Se on hänen vakioireittinsä.

Merihaka on nyt lohdu-ton tappotanner, keltapunaisilla räjäkyraidoilla kruunatuilla teräksisillä ja valkoisilla aidoilla ja rakennustarvikevuorilla raikattu pakkomielteisen kasvuideologian ja viherkehityspuuha-stelun törkyinen kaatopaikka. Kaupunginjohto on tehnyt siitä kuorma-auto-rallin, työ-koneiden jyskytyksen, räjäytysten, hälytysten ja kirkkaankeltavihreisiin tai -oransseihin heijastinhuomioliiveihin ja keltaisiin kypäriin käärittyjen proletaarien valloittaman hirvittävän, avohakatun, jyrätyn, lanatun, louhitun painajaismaailman, ihmiskunnan viimeisen rannan.

Hakaniemeen tarvitaan uusi silta, he sanovat, samoin Kruunuvuorenrantaan. Kustannukset paisuvat koko ajan, kuten toriparlamentti ennusti jo kauan ennen rakennustöiden alkamista. Ne paisuvat aina, mutta päättäjät eivät välitä. Tarvitaan uusi asuinalue, kaupunginosa, ostoskeskus, raitiotie, silta, he sanovat. Kaikkea tarvitaan, lisää ja lisää, uljasta uutta, tiiviimmin, leveämmäl-le ja korkeammalle, he sanovat.

Elias ei tarvitse mitään.

Hän lepää Skatanniemen kalliolla, rauhassa, hiljaisuudessa, eikä tarvitse mitään. Hän ei toivo, ei kaipaa, ei pelkää, hän vain on. Juuri nyt hän ei edes pelkää.

Ukkospilvet kasaavat voimaa jossain Tallinnan yllä, kenties kauempana. Hän näkee rintaman

alalaidassa repeämiä, valuvia suttuisia riekaleita, sateen savumerkkejä. Jyrähdyksiä ei vielä kuulu, taivas hänen yllään on pilvetön, aurinko paistaa kuumana ja kirkkaana. Elias nauttii iholleen kihoavasta hiestä, kesästä, lämmöstä ja valosta, joka kaikkeutta kantaa. Hänen pitkät hiuksensa kuivuvat kipakasti.

Hän nousee istualleen, kaivaa mustasta repusta tummansinikantisen muistivihkon ja harmaan lyijytäteknyn ja kirjaa vihko polviaan vasten uuden merkinnän:

To 21.7. klo 13.23

Kiven mahdollisesta oleskelusta Skatan tilalla 1800-luvun loppupuolella

Kirjallisuudesta löytyvät maininnat: Vuoden 1860 kesän kuumimpaan aikaan Kivi on asunut saaristossa Siuntiossa tai kenties Svinössä tuttavansa kalastaja Viktor Boströmin perheen vieraina. Hän on myös voinut lomailla Vuosaaressa Helsingin itäpuolella, Skatan tilalla, missä hänen ystävänsä Svanström piti majaa niihin aikoihin. Tieto löytyy Hannes Sihvon ”Elävä Kivi” -jotkaleestä.

Esko Rahikaisen mukaan Kivi eräässä kirjeessä mainitsee Nordsjön eli Vuosaaren Skatan tilan työvoudin pojan, Robert Svanströmin, olevan paras ystävänsä. Luin kirjeen Kiven ”Kootuis-ta teoksista”, tieto pitää paikkansa.

Varmoja todisteita nämä eivät ole, mutta on kerrassaan kiehtova ajatus, että Kivi olisi kaverinsa kanssa seikkaillut näillä kallioilla kesällä 1860, pulahtanut niemenkärjestä vilpoisaan veeteen ja ihastellut näitä samoja maisemia. Miltä ne mahtoivat hänen silmissään näyttää, miltä maistui meri, tuoksui tuuli, ja miltä tuntui aurinko iholla?

Hän on lukenut kaiken niin monta kertaa, että osaa sen ulkoa. Kivi on hänen lempikirjailijansa, Elias on kerännyt Helsingin antikvariaateista kymmeniä kansalliskirjailijaa käsitteleviä teoksia. Osan hän on myöhempinä vuosina löytänyt tietoverkon kirjakauppasivustoilta, viimeksi historioitsija Teemu Keskisarjan *Saapasnahka-tornin*, joka ilmestyi nelisen vuotta sitten. Jo nyt se irtosi Vehkalan puljasta uudenveroisena alle puoleen hintaan. Elias tarpoi lokakuun alussa Hämeentielle Paavalinkirkon kupeeseen noutamaan kirjan ja jauhaamaan päivänpolitiikkaa Vehka-

lan kanssa. Elias patikoi mielellään, varsinkin syksyllä ja talvella, kun pyöräilykelit ovat huo-
nommat, eikä Oranssi planeetta edes ole kovin kaukana Kruununhaasta.

Hän katsoo korkeuteen ja antaa aivotustensa virrata sivuille:

*Kivi rakasti luontoa, samoili, harhaili, metsästeli, kalasteli. Hän oli metsän poika, sankar jylhän
kuusiston. Jos hän kesällä 1860 asusteli täällä Svanströmin vieraana, kuten Sihvo arvelee, ei
ole mahdotonta, etteikö hän olisi voinut istua tuossa rantakivellä ongella tai kuivatella ihoa
pulikoimisen jälkeen tässä kalliolla, juuri tässä samassa paikassa. Olihan hän melkoinen vesi-
peto nuorempana, siitä löytyy vaikkapa hänen veljensä Juhanin kuvaus Vantaanjoelta Palo-
joen päivästä. Sen mukaan nuorempi veli harrasti alastonuutia ja puheli itseksensä tahi paasasi
petäjille ja kosken kivenlohkareille.*

*Niin, Alexis Stenvall oli ja on minulle sielunveli, kaukainen veli, jos ei paikassa, niin ainakin
ajassa. Ikään kuin hän juuri nyt lepäisi tuossa vierelläni ja haastelisi mukavia menneistä met-
säretkistään. Mitäs me muinaiset sielut!*

*Perheemme ja pienen herraseurueemme itseoikeutettu jäsen on myös veli Hugo Simberg,
joka vuoden 1900 heinäkuussa, tasan 122 vuotta sitten, Viipurin lähellä, Pitkäpaasi-nimisessä
paikassa, rantakalliolla auringossa loikoillessaan loihe lausumaan: "Toivon, että voisin unel-
moida täällä koko ikäni, uskon, ettei täällä ihanalla tunteella voi olla loppua." Näin muistan lu-
keneeni Riikka Stewenin mainiosta kirjasta "Unien maalari". Lainaus ei välttämättä ole sana-
tarkka, mutta ajatus on tärkein.*

*Tunnen samoin. En halua täältä pois, en koskaan. Haluan olla tässä koko ikäni, lämmössä,
rauhassa, auringossa, maan, taivaan, meren, Kiven ja Simbergin seurassa.*

Juuri nyt en edes pelkää.

Hän kääntää päätään ja tuijottaa tummaa kalliota oikealla puolellaan. Sen pinnassa näkyy varjo,
halkeamia, koloja ja pieni kuoppa, josta puskee kuivaa heinää ja puunversoja. Sen vierellä kas-
vaa kaksi kitukasvuista pihlajaa, parhaansa yrittäen, vaikeassa, vähäravinteisessa maastossa,
jonka multakerros on ohut ja hauras. Yksinäinen ampiainen pörrää puiden ympärillä, kiertelee,
kaartelee. Se ei huomaa ihmistä, joka sitä herpaantumatta tarkkailee, tuijottamistaan tuijottaa,
havainnoi, arvioi.

Hän on ripustanut hihattoman mustan paitansa pihlajapensaansa oksaan kuivumaan, helteen tappamien keltaisten lehtien ja vielä vaaleanvihreiden marjojen keskelle. Pian ne kypsyvät punaisiksi.

Matkan suolainen hiki kastelee paidan läpimäräksi, varsinkin selästä, repun alta. Sama oksankäppyrä on toiminut Eliaan kuivaustelineenä jo kolmatta vuosikymmentä.

Hän tempaisee katseensa irti ampieisesta ja jatkaa pohdintojensa ylöskirjaamista, sanojen, lauseiden:

Jos Simberg on veli ja velikulta, on Kivi kaksoisveli. Hän on melkein omaa vertani, omaa sielua-ni.

Olemme vanhoja henkiä, me kolme, kukin omassa ajassaan, itse kukin kohtalonsa armoilla, yhteiskunnan potkittavana ja ihmisten halveksittavana. Kiven aika oli ennen minun aikaani, niin myös Simbergin. Mutta oikeastaan se on yksi ja sama aika, aikalaishulluuden aika. Niin minä sen kirjoitan. Niin se pitää kirjoittaa.

Sen ohella, että Kivi on maailman paras kirjailija, hän on myös ihmisenä minulle läheinen, kuin samasta puusta veistetty, samasta mullasta noussut. Ei sentään isä, niin nuorena hän suomalaisen kirjallisuuden synnytti ja uhrin annettuaan kurjissa oloissa veljensä Alpertin hoteissa henkensä heitti: tuonilmaisiin siirtyessään Kivi oli seitsemän vuotta nuorempi kuin minä nyt.

Tuusulan Syvälahden torppa, kirjailijan kuolinpaikka, huokuu surullista tunnelmaa. Sen hirsinä seinät ovat imeneet huokosiinsa hulluutta, tuskaa, murhetta ja murhaa. Pitääkin taas viikolla piipahtaa siellä pyörällä ja samalla polkea Palojoelle saakka, satoi tai paistoi.

Niin läheinen Kivi minulle on, että hän kulkee aina vierelläni, aina lähelläni, sisälläni. Ihmisenä hän oli sellainen, ettei hänestä voi olla pitämättä. Hänen luonteenlaatunsa oli ajoittaisesta ärtymyksestä huolimatta rakastettava ja valoisa, sen todistaa sekin, että hienostoperheiden tyttäret viihtyivät hänen seurassaan, elleivät peräti häneen ihastuneet tai rakastuneet.

Sitä tukee myös se, että hänen tuttava- ja ystäväpiiriinsä kuului lukuisia sen ajan merkkihenkilöitä. Kivi liikkui paljon paremmissa piireissä kuin hänen syntyperänsä, olosuhteensa ja taloudellinen tilanteensa antoivat olettaa; hän ylitti köyhyytensä ja nuhjuisuutensa, jotenkin hä-

nen henkilönsä sisälsi ne keskeiset ominaisuudet, joilla ylivoimaiset vaikeudet voitetaan.

Mies minun makuuni.

Niin, ensi viikolla pitää hypätä pyörän kanssa R-junaan, jäädä pois Ainolan seisakkeella ja kiertää rakkaat paikat jälleen kerran. Tuusulasta on vain kymmenisen kilometriä Kiven syntymäkotiin Palojoelle, ja tie Nurmijärvelle on maisemiltaan mykistävä ja mukava polkea, joskin lähellä määränpäätä, vähän Nahkelan jälkeen, on pari aika kovaa nousua, varsinkin jyrkkä Paloonmäki paluumatkalla heti Palojoen jälkeen. Toisaalta kunnon vastus vain kasvattaa luontoa ja kuntoa, ja rasitus palkitaan pitkillä alamäillä. Toivoretki J.V. Lehtosen pyöränjäljissä, jo kolmas tänä kesänä.

Kekkurin museokahvilan terassilla kelpaa särpiä kuumat capuccinot paarmojen purtavana ja sen jälkeen rupertella mukavan naisoppaan kanssa Kivestä. Sitten vinttikamariin nuoren Stenvallin syvän, puhtaan ja korkean hengen seuraan, samoille koordinaateille, joilla hänkin aikoinaan eksistoi, haaveili ja kirjoitteli. Tismalleen samoille.

Perinne, ikuisuus, valo. Kieli, kulttuuri, sivistys: kiveen hakattu, pronssiin valettu. Suuri yksinäisyys yhdessä.

Syntymäkodilta voisi vielä polkea vähän kauemmas länteen Haukkaankalliolle, hyttysten ja hirvikärpästen syötäväksi. Siellä nuori Stenvall tapasi samoilla ja viettää aikaa, rymistellä pitkin pusikoita, metsästellä ja filosofoida itseksensä, luonnonhormelissa, inisevien itkoiden harvinaisena herkkuna.

Elias sulkee vihkon ja sujauttaa sen kynän kera selkäreppunsa etutaskuun. Hän riisuu aurinkolasinsa, laskee ne pyyhkeen vierelle, nousee jäntevästi kalliolta, vilkaisee ampiaisen suuntaan, katsoo taivaalle ja venyttelee väkeviä, ruskettuneita raajojaan.

Hän kipuaa niemen korkeimmalle huipulle, ihailee kotvasen maisemia ympärillään ja laskeutuu sitten kärjen länsipuolelta kiertäen alas tasaiselle kalliomuodostelmalle, jonka mustat kivet hohkaavat kuumuutta. Siitä kelpaa pulahtaa vilpoisiin vesiin.

Hän vetelee hitaasti ja nautinnollisesti pitkiä rintauintiliikkeitä ja sukeltaa aina vedon alussa pinnan alle. Kun hänen päänsä nousee vedestä, hän näkee laivat ja purjeveneet kaukana etelässä ja jokusen pienen puksuttavan moottoripaatin lähempänä, niemeä kiertämässä. Niemen itäpuolella, Särkkäniemen luonnonsuojelualueen pielessä siintävän saaren takana, valtava rahti-

alus lipuu kohti Vuosaaren satamaa, kuin jäävuori meressä, kuin kangastus tai majesteettinen haamu. Elias kunnioittaa näkyä, sen voimaa ja kokoa.

Hän ui pohjoiseen Skatanluodolle päin ja huomaa joutsenperheen kivikossa. Hän laskee seitsemän rumaa ankanpoikasta, kuin Kiven vallattomat veljekset. Se ei voi olla sattumaa.

Hän hymyilee ja kääntyy takaisin kohti kaukaista taivaanrantaa, jonka yläreuna on entistä mustempi, entistä uhkaavampi. Sen alareuna on sadeharsojen repimä, myrskypilvistä veteen ulottuva taivashämähäkin seitti.

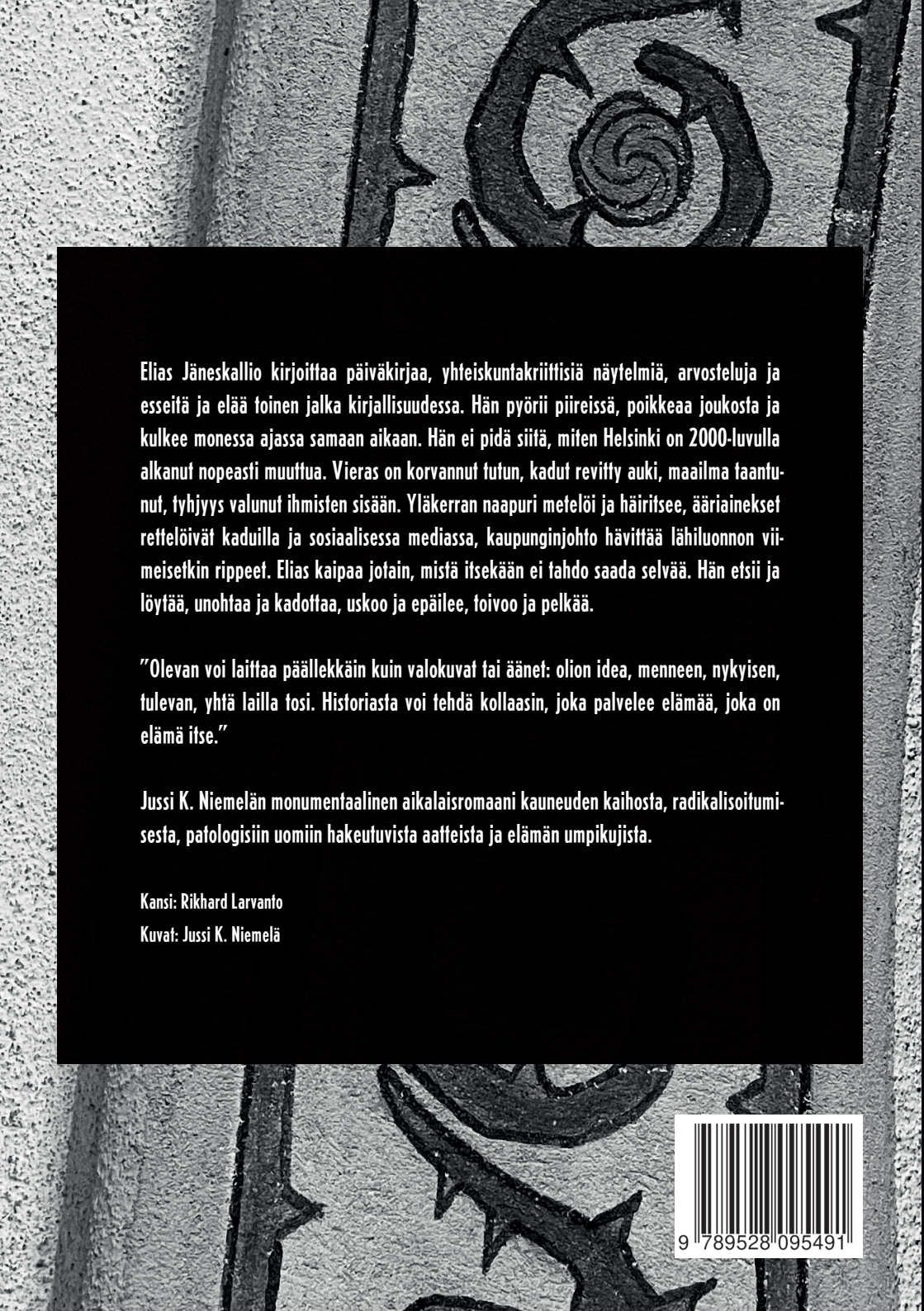
Ukkosrintama hiipii etelästä kohti Suomenmaata. Silti hänen on hyvä olla.

I osa

Mitä ovat meidän aikamme kansat muuta kuin lapsia esiemme rinnalla

Eikö meillä kaikilla ole tunne, että jotakin kuolee meidän keskellämme, meidän yhteiskunnissamme ja meidän valtioissamme, niin, meidän perheissämme ja meissä itsessämme? Mitä se on? Onko se vain aika, joka pakenee pois, historiallinen kausi, joka väistyy luonnonlain mukaisesti toisen tieltä ja mitä siis jokainen sukupolvi on kokenut ja missä ei ole mitään levottomuutta herättävää? Länsimaisen kulttuurin vaiheissa ovat monet elämäntyylit vaihdelleet, monet uskomukset ja ideaalit sortuneet ja jättäneet kilpakentän vapaaksi toisille, monet vallankumoukset ovat kukistaneet hallitsijasukuja ja valtiollisia järjestelmiä ja tuoneet uusia yhteiskuntakerroksia vaikutukseen, mutta meidän sivistysmuotomme on säilyttänyt elinvoimansa ja tilapäisille raunioille on versonut uusi elämä. Tapahtuisiko nyt jotakin enemmän, jotakin traagillisempaa, jotakin peiloittavampaa? Kuolisiko meidän keskellämme nyt jotakin enemmän, kokonainen kulttuurimuoto, maailmankatsomus, joka kaikista eri vivahduksistaan huolimatta on tähän saakka ollut yhteinen Euroopan kansoille ja joka on sitonut menneisyyden nykyisyyteen ja luonut sillan nykyisyydestä tulevaisuutta kohti? Olisimmeko äkkiä joutuneet kuilun partaalle, jonka ylitse ei enää johda mitään siltaa, olisiko edessämme hyppäys tunteuttamaan?

V.A. Koskenniemi: *Symphonia Europaea* A.D. 1931

Elias Jäneskallio kirjoittaa päiväkirjaa, yhteiskuntakriittisiä näytelmiä, arvosteluja ja esseitä ja elää toinen jalka kirjallisuudessa. Hän pyörii piireissä, poikkeaa joukosta ja kulkee monessa ajassa samaan aikaan. Hän ei pidä siitä, miten Helsinki on 2000-luvulla alkanut nopeasti muuttua. Vieras on korvannut tutun, kadut revitty auki, maailma taantunut, tyhjyys valunut ihmisten sisään. Yläkerran naapuri metelöi ja häiritsee, ääriaineet rettelöivät kaduilla ja sosiaalisessa mediassa, kaupunginjohto hävittää lähiluonnon viimeisetkin rippeet. Elias kaipaa jotain, mistä itsekään ei tahdo saada selvää. Hän etsii ja löytää, unohtaa ja kadottaa, uskoo ja epäilee, toivoo ja pelkää.

”Olevan voi laittaa päällekkäin kuin valokuvat tai äänet: olion idea, menneen, nykyisen, tulevan, yhtä lailla fosi. Historiasta voi tehdä kollaasin, joka palvelee elämää, joka on elämä itse.”

Jussi K. Niemelän monumentaalinen aikalaisromaani kauneuden kaihosta, radikalisoitumisesta, patologiisiin uumiin hakeutuvista aatteista ja elämän umpikujista.

Kansi: Rikhard Larvanto

Kuvat: Jussi K. Niemelä

9 789528 095491